

BOUWHISTORISCHE BESCHRIJVING MET WAARDESTELLING

Betreft voormalige boerderij Hoge Rijt 28 Luijksgestel

W.H.R.M. BEELEN

January 27, 2018

Korte projectomschrijving:

BOUWHISTORISCHE BESCHRIJVING MET WAARDESTELLING VAN BOERDERIJ

Betreft:

DE VOORMALIGE BOERDERIJ

HOGHE RIJ 28

LUIJKSGESTEL

Opdrachtgever:

MW. L. FIERSEN EN DHR. B. MELOTTE,

Uitvoering:

Ir. W.H.R.M. BEELEN

HAGEHELDLAAN 36

5641 GP EINDHOVEN

Inhoudsopgave.

1. Inhoud.	
2. Voorwoord en opdracht.	3
3. Definities.	4
4. De ligging van de boerderij.	6
5. Beschrijving bestaande boerderij.	11
6. Nadere omschrijving van alle ruimten	21
7. De constructieve opzet	28
8. De cultuurhistorische waarden	30

2. Voorwoord en Opdracht.

In opdracht van de eigenaar dhr. Bas Melotte en mw. L. Fiers, van de voormalige boerderij Hoge Rijt 28 te Luyksgestel heeft een verkennend bouwhistorisch onderzoek plaatsgevonden.

Het onderzoek geeft een beeld van, enerzijds de boerderij die de loop der tijd sterk gewijzigd is en vormt een goed voorbeeld van noodzakelijke wijzigingen, die het gevolg waren van veranderingen in de agrarische sector in de twintigste eeuw. Het was duidelijk dat in de boerderij uit de negentiende eeuw ook veel oorspronkelijke (onder)delen aanwezig waren. Anderzijds vormt het onderzoek het verhaal van wat er op die locatie aan bouwkundige en agrarische ontwikkelingen heeft plaats gevonden.

Dit verkennend onderzoek heeft tot doel om de cultuurhistorisch waardevolle zaken aan te duiden en te waarderen, zodat op een zinvolle wijze bij het nu veranderd gebruik, de geschiedenis van de boerderij herkenbaar in stand blijft. De beoordeling van de cultuurhistorische waarden staat geheel los van de plannen die de opdrachtgever heeft en de bouwtechnische staat. De boerderij is al jaren buiten agrarisch gebruik.

De traditionele boerderij is niet zomaar een gebouw waarin zich agrarische processen voltrokken, de boerderij is het resultaat van een extreem gecompliceerd complex van afwegingen, zowel bij de stichting en bouw als bij de latere wijzigingen of aanpassingen. Bij dat proces van afwegingen, hebben niet enkel economische factoren een rol gespeeld, het was een proces waarbij tal van factoren en aspecten een rol speelden van zowel natuurlijke- als door de mens gecreëerde omstandigheden. Tot de traditionele boerderij wordt gerekend, het erf met opstallen, artefacten en de bij de boerderij behorende gronden, ongeacht of het een keuterboerderij of een kasteelhoeve betreft.

Zoals bij een fabrieksgebouw, is ook een boerderij gebouwd voor een productie. Dat impliceert dat die gebouwen een veel minder statisch karakter hebben dan bijvoorbeeld een kerk, kasteel of paleis. Boerderijen en industriële gebouwen worden gebouwd en ingericht met de bedoeling om op efficiënte wijze een product te kunnen vervaardigen. Zodra de productieprocessen zich wijzigen worden de gebouwen aangepast. Ook de wisselende marktsituatie brengt met zich mee dat de omvang van de productie en gebouwen zich soms snel moeten aanpassen aan de nieuwe omstandigheden.

De gedachte dat een monument “gaaf” zou moeten zijn, is niet vreemd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (voorheen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg) heeft de eerste driekwart eeuw van haar bestaan vanuit de optiek van een kunstverzamelaar een selectie gemaakt van de meest gave bijzondere gebouwen en daar een bescherming op gelegd. Bij die collectie is geleidelijk de vraag opgekomen waarom beschermen we feitelijk. Met de aandacht voor bijzondere industriële gebouwen zoals de “Van Nelle” te Rotterdam, de “Philips” fabrieksgebouwen in Eindhoven, realiseerde men zich dat het enkel beschermen om een gave collectie te hebben, te kort schoot. En dat er breder en dieper gedacht moest worden over de samenstelling van het te beschermen van ons

erfgoed. Mensen ontleen een belangrijk deel van hun identiteit aan datgene wat hen gemaakt en gevormd heeft, namelijk het verleden.

3. Definities.

3.1 Bouwhistorisch onderzoek.

Bouwhistorisch onderzoek omvat het zoeken naar alle relevante gegevens, en de analyse en interpretatie daarvan, die kunnen leiden tot de beschrijving van de bouw en gebruiksgeschiedenis van bouwwerken of structuren.

De belangrijkste conclusies over het bouwwerk of structuur zelf, worden getrokken uit de bouwmassa, de indeling, de gevels, de constructie, de toegepaste materialen, de bewerking van de materialen en de afwerking van het interieur, details, met inbegrip van de wijzigingen, alle sporen en toevoegingen.

Uit het voorhanden zijnde kaartmateriaal kunnen eveneens bouwhistorische conclusies worden getrokken. Ook kan een opmeting van het object onderdeel vormen van de documentatie.

Het doel van bouwhistorisch onderzoek is:

- de documentatie van bouwwerken en structuren;
- bouwhistorische waardenstelling van bouwwerken en structuren, ten behoeve van een beter begrip als voorbereiding van planontwikkelingen;
- een basis te leveren voor een verantwoorde advisering bij verbouwingen;
- vergroting van kennis van de geschiedenis en betekenis van het bouwen en werken in het verleden.

3.2. Bouwhistorische verkenning.

Een bouwhistorische verkenning is de lichtste vorm van een bouwhistorisch onderzoek. Dit onderzoek bestaat uit een kort onderzoek van object, en een beperkt onderzoek naar oude kaarten. De opdracht tot het onderhavige onderzoek is een licht onderzoek of te wel een bouwhistorische verkenning.

3.3. Waardenstelling.

De waardenstelling is een vergelijking en weging van de waarden van een bouwwerk of structuur, en wel in relatie tot soortgelijke bouwwerken of structuren op landelijk, regionaal of op plaatselijk niveau. Daarnaast vindt er een weging van de onderdelen van een bouwwerk plaats. Deze waardenstelling is alleen toepasbaar voor het betreffende bouwwerk. Het doel van deze waardenstelling is het bepalen van het 'relatieve' belang van de monumentale waarden van de onderdelen van het bouwwerk.

3.4 Criteria.

Een bouwhistorische waardenstelling wordt vastgesteld aan de hand van criteria, die door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zijn opgesteld voor het MSP (Monumenten Selectie Project)

Deze criteria vormen een uitwerking van de tekst van de Monumentenwet 1988, die de begrippen 'cultuurhistorische waarden', 'schoonheid' en 'betekenis voor de wetenschap' kent.

1. cultuurhistorische waarden,
2. architectuur- en bouwhistorische waarden, en
3. ensemblewaarden (samenhang) en stedenbouwkundige waarden.

Bij de presentatie van de gegevens wordt in de regel onderstaande hoofdindeling toegepast;

- Context: stedenbouwkundige of landschappelijke situering
- Exterieur bouwmassa en gevels;
- Constructie, kelder, draagconstructie en kapconstructie;
- Interieur per bouwlaag: indeling, bouwkundige elementen, interieurafwerking;
- Andere historische aspecten;
- Conclusie.

Waarderingsmethodiek

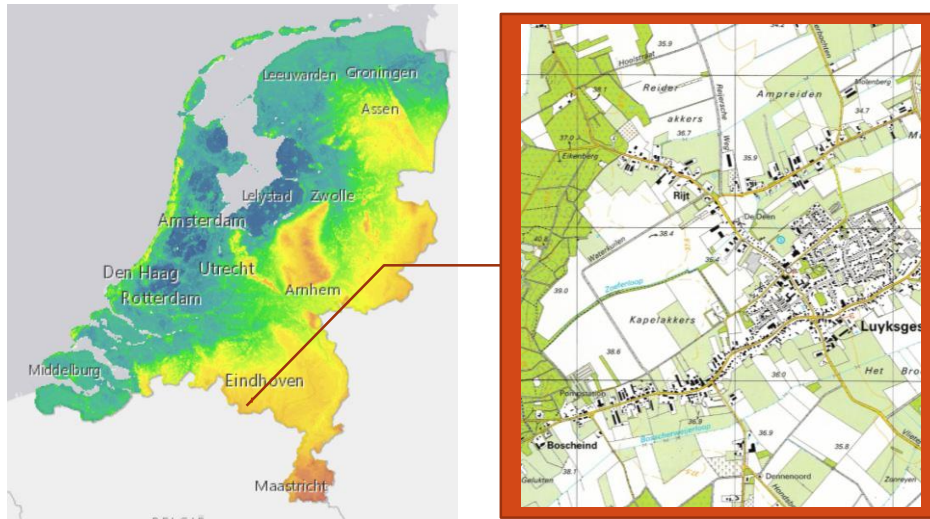
De in deze rapportage opgestelde waardering en de waardenstelling is zo objectief mogelijk gegeven. Verder worden aspecten als bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, ontwerpoverwegingen en economische aspecten buiten beschouwing te laten. In het traject van ontwikkeling dienen de hier genoemde aspecten afgewogen te worden tegen de op bouwhistorische gronden opgestelde waardering in deze rapportage.

Het kan dus zo zijn dat bouwtechnische aspecten of een economische situatie er toe leidt dat monumentaal hoog gewaardeerde onderdelen van het object dienen te verdwijnen. De afweging is te maken door de toetsende instanties. In de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek (2009) wordt ten aanzien van het bepalen van de monumentale waarde onderscheid gemaakt in drie gradaties, te weten; hoge monumentale of cultuurhistorische waarde, positieve monumentale of cultuurhistorische waarde en indifferente monumentale of cultuurhistorische waarde.

Vast staat dat bij alle drie de gradaties sprake is van monumentale waarde. Indifferente monumentale waarde dient te worden toegekend aan elementen die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object. Positieve monumentale waarde dient volgens de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek toegekend te worden aan elementen die van belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object. Hoge monumentale waarde moet worden toegekend aan zaken die van cruciaal belang zijn voor de structuur of de betekenis van het object. Deze definities laat ruimte voor interpretatie doordat het onderscheid tussen 'van belang' en van 'cruciaal belang' niet zijn gegeven.

4. Ligging van de boerderij.

De boerderij is gelegen aan de Hoge Rijt 28 te Luijksgestel gemeente Bergeijk.

4.1 Beschrijving militair kaartmateriaal.

Militaire kaarten verschaffen in de regel een zeer betrouwbare informatiebron. De oudste militaire kaarten van het gebied waar zich de boerderij bevindt, tonen nog een onbebouwd en niet ontgonnen omgeving.

Afb. 1 Militaire kaart uit 1840.

De militaire kaart uit 1850 toont wel een rij kleine stippen welke de aanduiding zijn van bebouwing. Opvallend is dat de stip waar de boerderij staat iets groter is dan de naast gelegen.

Afb. 2. Militaire kaart uit 1850.

Afb. 3. Militaire kaart uit 1900.

Afb. 4. Militaire kaart uit 1920.

Afb. 5. Militaire kaart uit 1950.

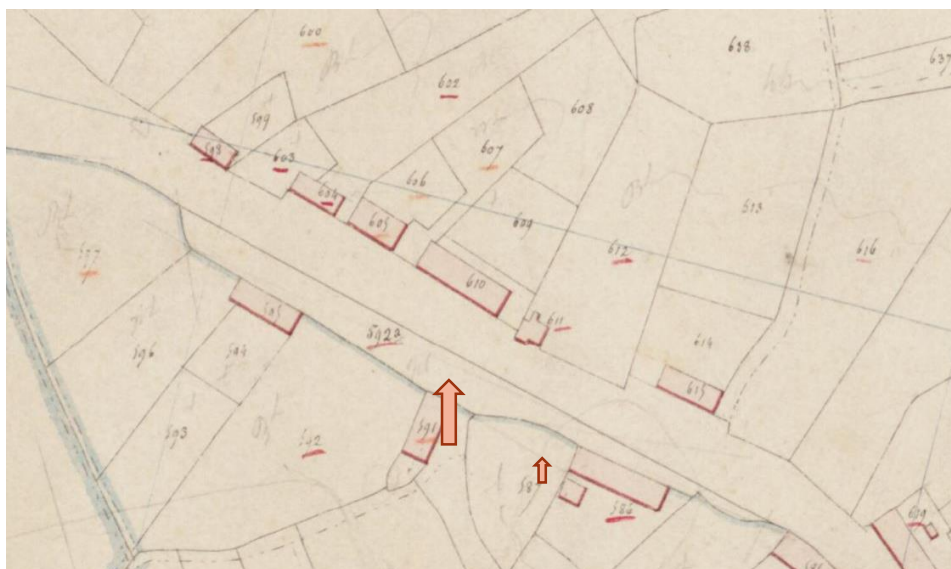
Afb. 6. Militaire kaart uit 1900.

Afbeelding 2 van de Militaire kaarten gedateerd uit 1900 geeft aan dat er bebouwing aan de Hoge Rijt gelegen was. De afstand tussen de blokjes welke de bebouwing voorstelt, is vrij regelmatig, wat goed denkbaar is, het betrof immers een jonge ontginning. De omvang van de blokjes is ook beperkt, waarbij gedacht kan worden aan keuterboertjes welke zich in hoofdzaak met de ontginning bezighielden.

Het verzamelinuutplan wat omstreeks 1830 tot stand kwam toont eveneens bebouwing langs de Hoge Rijt.

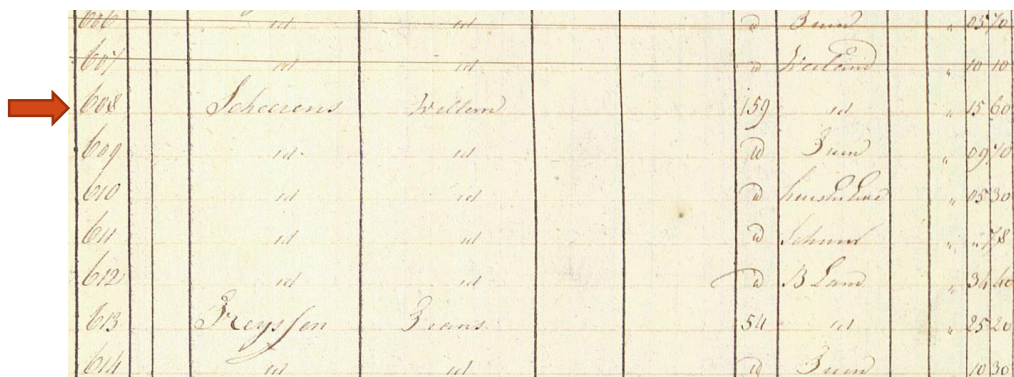
Afb. 7. Uitsnede uit het verzamelinuutplan van omstreeks 1830.

Afb. 8. Uitsnede uit het minuutplan omstreeks 1830. Het betreft perceelnummer 610 huis en erf (grote pijl) en 611 schuur (kleine pijl).

Het verzamelpplan toont de boerderij gelegen aan de toen genoemde Reijpersche straat. Opmerkelijk is dat links van de boerderij nog twee kleinere panden getekend zijn en een erg smal langgerekte bebouwing. (deze laatste bebouwing is waarschijnlijk een tijdelijke werkruimte/opslag geweest ten behoeve van de ontginning). Bij de uitwerking van het minuutplan is die lange smalle bebouwing verdwenen. Links van de boerderij staat een gebouw met eenzelfde breedte als de boerderij maar veel korter, en daarnaast liggen twee smallere en nog kortere gebouwen.

In de beschrijvende tafels behorend bij dit minuutplan staat als eigenaar vermeld **Scheerens Willem**. Hij bezit dan de percelen met de nummers 608 t/m 612. Bij perceelnummer 610 staat huis en erf, het perceel met nummer 611 heeft de aanduiding schuur.

606									
607									
608	Scheerens	Willem			159				45'60"
609					10	Grond			49'00"
610					10	Grond			45'30"
611					10	Scheerens			47'00"
612					10	B. Land			34'00"
613	Reysen	Grans			51				25'00"
614					10	Grond			40'30"

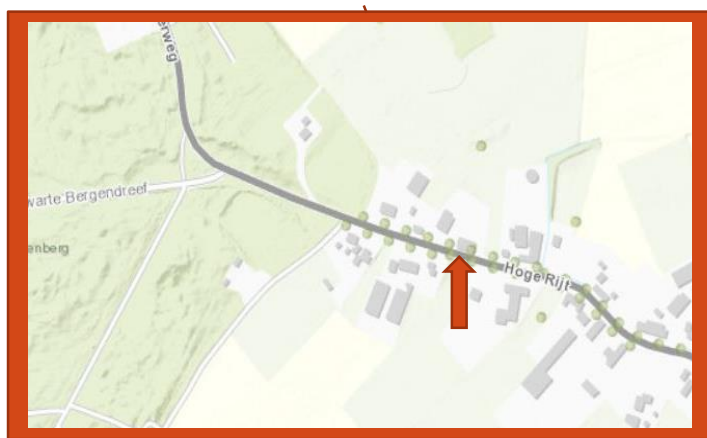
Afb. 9. Beschrijvende tafel bij minuutplan omstreeks 1830. Het betreft perceelnummer 610 t/m 612.

Minuutplannen zijn ontstaan om belasting te kunnen heffen op grond en gebouwen. Napoleon heeft dit systeem hier geïntroduceerd. Het kadaster is de organisatie die de gegevens verzameld en registreert. Gebleken is dat de opmetingen en uitwerkingen in tekeningen een zeer hoge graat van zuiverheid hebben. De informatie welke in de tafel verwerkt is geeft aan dat het perceel nummer 610 en de andere naastgelegen percelen in 1830 bebouwd waren.

In de kopgevel van de boerderij zijn met baksteen de letters **S** en **W** (**Scheerens Willem**) verwerkt alsmede het jaartal **1817**. Het is nu duidelijk wie de stichter van de boerderij geweest is. Ook is duidelijk dat men omstreeks 1800 de gronden in de omgeving heeft ontgonnen. Verder bevestig het de bijzondere wijze van het verwerken van de letters en cijfers met behulp van baksteen de alom bekende bijzondere vaardigheid van metselaars in deze streek.

4.2. Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant

De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Brabant heeft het gebied niet aangemerkt als van bijzondere waarde. De boomaanplant langs de Hoge Rijt is wel als waardevol aangeduid.

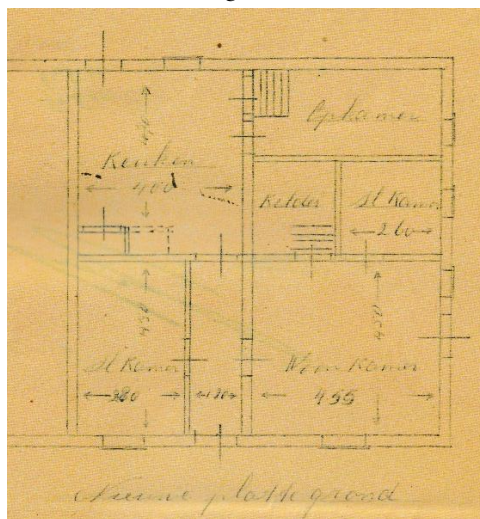
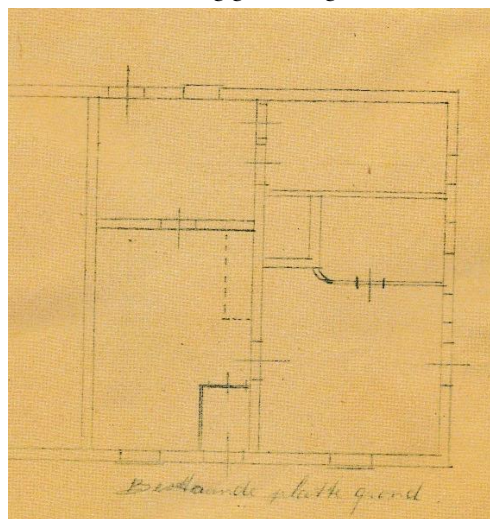
Afb. 10. Detail Cultuurhistorische waardenkaart Provincie Noord-Brabant

5. Beschrijving boerderij.

Zoals reeds vermeld is de boerderij in 1817 gesticht. Gelet op de omvang van de gebouwen in de omgeving van de boerderij (op het minuutplan) moet dit de eerst boerderij zijn in de omgeving. Het is de meest bijzondere langgevelboerderij die ik als onderzoeker ooit onderzocht heb. Deze boerderij werd namelijk zodanig gebouwd dat er twee generaties gelijktijdig in konden wonen. We kennen hallehuisboerderijen waarbij het oorspronkelijke woongedeelte vergroot werd zodat er twee generaties in konden wonen en alle daaruit voortkomende typen hallehuisboerderij, zoals de hoekgevelboerderij, de T – boerderij en alle mogelijke aanbouwsels. Een ongeveer dubbel woongedeelte gebouwd als geïntegreerd onderdeel van de langgevelboerderij is uniek. Verder is het zeer bijzonder dat een tekening van de plattegrond van het oorspronkelijke woongedeelte is terug gevonden alsmede de eerste verbouwing van die platte grond. Bovendien is de boerderij getekend in 1950 toen een verbouwing plaats vond. Mogelijk voorafgegaan door een brand die de gehele kap vernielde. De uit het archief van de gemeente gehaalde tekeningen van die toestand en de huidige tonen deze verandering duidelijk. In de beschrijving noem ik ter verduidelijking de (ingebouwde) tweede woning de *aanleunwoning*. De straatgevel van de huidige boerderij heeft links en rechts van de voordeur een zesruits raam. De gang achter de voordeur eindigt nu en voor 1950 zoals gebruikelijk in de keuken, bij deze boerderij is thans aan de linkerzijde van de gang de slaapkamer. Deze slaapkamer en het kleine toegevoegde portaaltje vormde de oorspronkelijke herd. Aan de rechterzijde van de huidige gang komt men in de aanleunwoning. Bij de oorspronkelijke indeling kwam men via de voordeur in een klein toegevoegd portaaltje wat was toegevoegd in de herd. Men kon dus wel rechtstreeks van de aanleunwoning naar de herd.

De rechter zijgevel (de kopgevel) heeft oorspronkelijk aan de straatzijde ook een toegangsdeur naar de aanleunwoning en links daarvan twee zesruits ramen en een hoger geplaatst opkamer en een kelderraam.

Men kwam via deze toegangsdeur rechtstreeks in de woonkamer van de aanleunwoning. Naast deze woonkamer is een naastgelegen slaapkamer afgescheiden (die centraal achter de kopgevel lag). Vanuit de woonkamer kon men nog in een klein afgescheiden deel van de kelder komen. Het is dus waarschijnlijk dat die woonkamer tevens als keuken heeft gefungeerd. De vraag die daarbij naar voor komt is of de deur in de gang authentiek is of dat de deur later is aangebracht. Het is denkbaar dat men deze tweede woning geheel afgescheiden had van de boerderij(woning).

Afb. 11 en 12. Tekeningen met de oorspronkelijke plattegrond en een wijziging daarin.

5.1. Algemeen.

De oorspronkelijke boerderij heeft één bouwlaag en een zolderverdieping onder de kap. De boerderij is op een rechthoekig grondvlak opgetrokken en gemetseld met roodbruine handvorm bakstenen, waarboven een zadeldak met oorspronkelijk een dakschild aan de eindgevel en een iets kleiner schild aan de kopgevel. Beide dakschilden zijn in de loop der tijd verwijderd. Omstreeks 1950 is de kap van de boerderij door brand verwoest, waarna met een nieuwe kap heeft aangebracht en de dakschilden niet heeft teruggebracht maar de kop- en eindgevels tot het zadeldak heeft opgemetseld. In de loop der tijd zijn diverse wijzigingen aan de boerderij uitgevoerd. Tegen de eindgevel is een aanbouw gerealiseerd voorzien van een lessenaars dak. Aan de achterzijde is eveneens een grote uitbouw gerealiseerd waarbij het lessenaars dakvlak aansluit op de laagst geplaatste gording van het bestaande dakvlak.

5.2. Beschrijving van de gevels en benamingen ruimten.

De gevels worden aangeduid met; de voorgevel (zuid-westgevel) zijnde de lange gevel aan de straat gelegen. De achtergevel (noord-oostgevel) is de lange gevel gelegen tegenover de voorgevel, De kopgevel (zuid-oostgevel) is de korte gevel bij het woongedeelte. De eindgevel (noord-westgevel) is de korte gevel bij het stalgedeelte. Rechts en links moeten gelezen worden, kijkend buiten naar de gevel of gevelvlak. Voor de benaming van de huidige woonruimten is gebruik gemaakt van de aanduiding die op de bouwtekening is vermeld.

5.3. De voorgevel.

De oorspronkelijke gevels zijn gemetseld in kruisverband met veldbrandstenen. De aangebouwde uitbreiding die in een machinale vormbaksteen is uitgevoerd. Deze bakstenen zijn iets lichter van kleur maar ook grauer. De voorgevel sluit met een uitkragende bloktand en strekkenlaag aan tegen een kunststof bakgoot. Daarbij zijn de bovenste lagen van deze gevel zijn na de brand vervangen. De plaatsen waar oorspronkelijk de potstaldeur en de deeldeuren waren zijn met een lichter gekleurde machinale hardgrauwe baksteen ingevuld.

Afb. 13. Straatgevel.

De voorgevel heeft van links naar rechts de volgende elementen; in de (oorspronkelijke) voorgevel van de boerderij zijn thans drie soortgelijke betonnen stalramen geplaatst. Deze drie ramen zijn geplaatst op twee koppen waardoor aan de onderzijde een ventilatieopening gecreëerd is. Twee bevinden zich aan de linkerzijde en de derde aan de rechterzijde van de huidige mestdeur. Het meest linker stalraam

is geplaatst in het tasgedeelte van de boerderij, het tweede raam is opgenomen in een gedeelte waar oorspronkelijk de deel was en het meest rechter raam bevindt zich in het gedeelte waar oorspronkelijk de potstal deur was. Deze voormalige geveldelen zijn met hardgrauwe baksteen ingevuld waarbij de meest rechter aansluiting een verticale naad toont. Deze naad markeert de rechterzijde van de voormalige potstal deur. Links van dit meest rechter stalraam is nu een mestdeur en boven het gedeelte waar oorspronkelijk de deeldeuren waren is thans een groot hooiluik in de gevel/dakvlak opgenomen. Het woongedeelte heeft links en rechts van de voordeur een stalen raam. Deze ramen zijn niet de oorspronkelijke maar het zijn bredere en minder hoge ramen dan hier oorspronkelijk waren. De segmentbogen van die ramen zijn boven de huidige ramen nog zichtbaar. De huidige ramen hebben een stijltje op ongeveer een-derde van de breedte, het smallere raamdeel is in de hoogte ook opgedeeld waardoor er een klein klepraam mogelijk werd.

De aanbouw tegen de eindgevel van de oorspronkelijke boerderij is hoger opgetrokken dan de lange voorgevel van de boerderij. Architectonisch is dit een minder geslaagde oplossing. Om echter een verantwoorde dakhelling te realiseren bij een voldoende brede aanbouw is dit de meest praktische oplossing. Het gevelvlak aan de straatzijde is in het verlengde van de voorgevel opgetrokken. Dit geveldeel is voorzien van twee betonnen stalramen. Deze stalramen hebben een gebogen bovendorpel. De ramen hebben een horizontale en twee verticale roeden.

De voordeur is eveneens een vervanging die waarschijnlijk gelijk met het vervangen van de ramen is aangebracht. De deur zelf heeft twee (panelen) ruiten van figuurglas, gescheiden door een dorpel waarbij de ruit onder een horizontaal en boven de dorpel een verticale vorm heeft. De deur heeft een standaard afmeting waardoor het bovenlicht boven de deur een smal horizontale vorm heeft. Omdat de oorspronkelijke gevelopening breder was dan het huidige deurkozijn heeft men links en rechts van de deur, met gele baksteen een strook opgetrokken.

Het dakvlak aan de voorgevel is belegd met rode Tuiles du Nord pannen, op enkel plekken aangevuld met een rode Muldenpan. Boven het woongedeelte is een dakvenster aangebracht. Boven het stalgedeelte is een hooiluik en een metalen dakraam geplaatst.

Afb. 14. Voorgevel woongedeelte.

Afb. 15. Eindgevel.

5.4. De eindgevel

De eindgevel van de oorspronkelijke boerderij was niet hoger dan de huidige aangebouwde uitbreiding. Hierboven vormde een dakschild de beëindiging. De huidige opgetrokken gevel is met een cementgebonden mortel gepleisterd. Vier gordingankers begeleiden de daklijn. Aan de binnenzijde is de kalkzandstenen gevel zichtbaar welke in kruisverband is opgetrokken. De uitbreiding tegen de eindgevel is gemetseld in wildverband. De gevel is opgetrokken in grauw rode baksteen. Hierin zijn drie mestdeuren opgenomen welke tot de daklijn doorlopen. Het lessenaar dak is met rode Muldenpannen belegd, aangevuld met een enkele gesmoorde Muldenpan.

Geheel links van deze aanbouw is een hondenhok gebouwd met plaatmateriaal en een stalen werkwerk. Het hondenhok is afgedekt met golfplaat.

Afb. 16. Achtergevel.

5.5. De achtergevel.

De oorspronkelijke achtergevel is grotendeels aan het zicht onttrokken door de uitbouw welke voor deze gevel geplaatst werd. De uitbouw behorend bij het stalgedeelte is opgetrokken met kalkzandsteen en het latere aansluitende deel bij het woongedeelte is opgetrokken met machinale rode baksteen. Het geveldeel wat de verlenging van de eindgevel werd opgetrokken (achter de aanbouw en het hondenhok) is gemetseld met rode baksteen. We concluderen hieruit dat de uitbreiding van het stalgedeelte aan de achtergevel er eerder was dan de uitbreiding tegen de eindgevel. Verder mag gesteld worden dat schoonheid, het beeld van de boerderij naar de omgeving belangrijk was en men dat

wat van de weg af zichtbaar was in baksteen uitvoerde en de van de weg af onzichtbare achterzijde in goedkopere kalkzandsteen uitvoerde.

Van rechts naar links bevinden zich in deze aangebouwde gevel een laag mestdeurtje en een gietijzeren stalraam. Het stalraam is horizontaal gedeeld en het bovendeel is naar binnen vallend uitgevoerd. Boven en onderdeel hebben door twee roeden drie ruiten. Dan volgt een tweede mestdeurtje welk kort na de bouw met kalkzandsteen is dichtgemetseld. Linksboven is een kleinen vierkante opening in de gevel aangebracht welke door een glasplaatje afgedicht is.

Afb. 17. Achtergevel geheel rechts.

Afb. 18. Achtergevel middengedeelte.

De aansluitende uitbreiding van het woongedeelte is in meerdere fasen tot stand gekomen. De uitbreiding van het stalgedeelte gemetseld in kalkzandsteen wat nu bij het woongedeelte behoort, was aanvankelijk ook stalruimte. Nu is in dit geveldeel van rechts naar links eerst een buitendeur opgenomen welke smaller is dan de opening die daar voorheen was. De aansluiting aan de rechterzijde toont dan ook een opvulling van een reeks nieuwere kalkzandstenen. Daarnaast is een smal verticaal raam gemaakt wat door een houten latei is overspannen. Verder naar links is een zelfde stalen raam als in de voorgevel, De beschadigingen die door het plaatsen van dat raam aan de gevel zijn veroorzaakt zijn ook met kalkzandsteen bijgewerkt. De gevel kalkzandsteen gevel is in kruisverband gemetseld. De aansluitende uitbreiding van het woongedeelte is gemetseld met een rode machinale strengpers baksteen in halfsteensverband. Ook in deze uitbreiding is toen een zelfde stalen raam opgenomen als toegepast in de voorgevel. Dit gedeelte vormt een verbreding van de woonkeuken.

Het dakvlak boven de achtergevel heeft boven het stalgedeelte en de daaraan aansluitende uitbreiding rode Muldenpannen, boven het woongedeelte en de daarop aansluitende uitbreiding liggen gesmoorde Muldenpannen.

Afb. 19. Achtergevel geheel links.

Het geheel linker (oorspronkelijke) geveldeel naar de kopgevel is nagenoeg gesloten en bestaat uit veldbrand handstenen gemetseld in kruisverband. Het bovenste deel is echter opgetrokken met kalkzandstenen. Boven het maaiveld is een klein kelderraam en in de opkamer is eveneens een klein raam opgenomen.

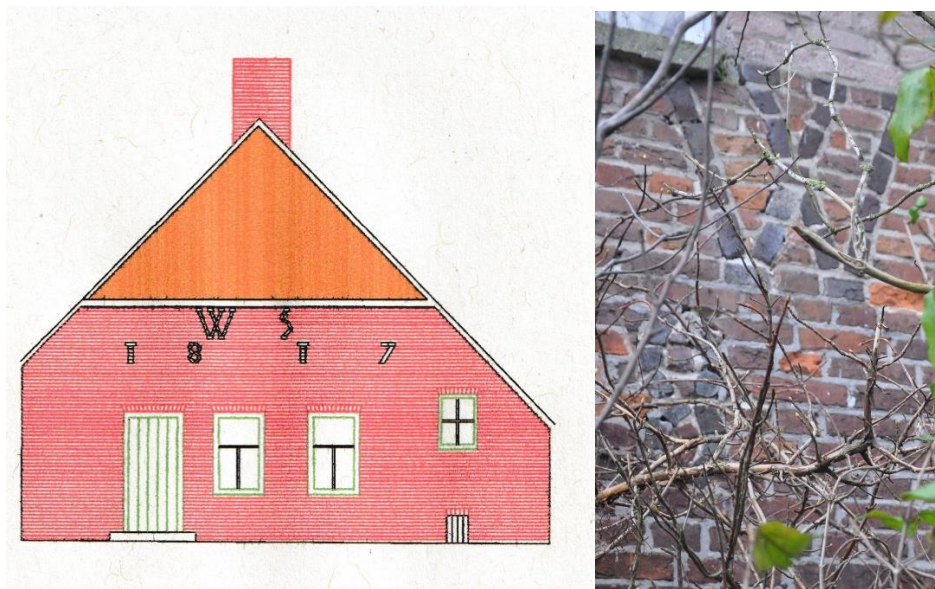
5.6. De kopgevel

De kopgevel is evenals de andere gevels in de loop der tijd aangepast, maar de meest belangrijke onderdelen zijn behouden. Dat zijn de sporen van de voormalige gevelopeningen en de aanduidingen (W.S en het jaartal 1817.) Hiermee is mede door de oude verbouwingstekeningen een betrouwbare reconstructie mogelijk. De uitbundige begroeiing ontnam het zicht op deze gevel.

Afb. 20. Begroeiing voor de kopgevel.

Afb. 21 en 22 Reconstructie topgevel getekend door auteur en detail van gevel.

De kopgevel heeft thans van links (straatzijde) naar rechts op de begane grond een stalen raam waarboven nog de strek van het oorspronkelijke raam zich aftekent.

Verder is een klein vierkant raam in de gevel opgenomen en tekent zich rechts een derde raam af geplaatst in een terug liggende nis welke overspannen is met een verticale rollaag.

Met boven het maaiveld is een tweede kelderraam met diefijzers aangebracht. Boven het oorspronkelijke begane grond gedeelte gemetseld met veldbrandstenen is de gevel opgetrokken met kalkzandsteen gemetseld evenals de veldbrandstenen in kruisverband.

5.7. De indeling.

De eerdere boerderij is deels nog herkenbaar in de huidige boerderij. Met name het woongedeelte met de (aanleunwoning) aan de rechterzijde van de gang is nog aanwezig. Deze woning is iets aangepast, men kon aanvankelijk vanuit de woonkamer/keuken in een afgescheiden deel van de kelder.

Afb. 23 en 24. De kopwoning met op de rechter foto de toegang tot de slaapkamer van de kopwoning.

Een slaapkamer was gelegen aan de zijde van de kopgevel aansluitend tegen de opkamer welke bij de boerderij behoort. Ook de brandgevel welke de scheiding vormt tussen het woon en stalgedeelte is aanwezig. Bij de verbouwing in 1950 is de toegang tot het kelderdeel vanuit de aanleunwoning niet meer mogelijk. De woonkamer/keuken is vergroot waarbij men de slaapkamer verkleind heeft en de toegang tot de afgescheiden kelder opgeofferd heeft.

Vanuit de boerderij kon men via een trap in de opkamer op zolder komen. Na de verbouwing is er een trap gemaakt die vanuit een kast in de keuken met een kwartslag naar de zolder loopt. Hiervoor is de wand tussen de keuken en de huidige slaapkamer iets opgeschoven ten nadele van de slaapkamer. Verder heeft men van de ruimte van de potstal een deel afgescheiden en een bijkeuken gemaakt.

De oorspronkelijke eindgevel is op de begane grond wel nog grotendeels aanwezig maar hierin zijn een deuropeningen gemaakt. Het is goed voorstelbaar dat de oorspronkelijke potstal niet over de gehele boerderijbreedte liep maar dat er een z.g. geut van was afgescheiden. Die afscheiding zou de huidige scheiding tussen de bijkeuken en stal kunnen zijn.

De stalruimte was en is niet verder opgedeeld door authentieke bouwkundige elementen. De stalruimte heeft een kleine stal voor jongvee ter plaatse van de voormalige potstal. Hier was plaats voor ten minste vijf runderen. Deze waren in een rij geplaatst welke loodrecht op de voorgevel stond. De gehele stalruimte was verder in gebruik (geweest) als koeienstal. Hiervoor had men een grup evenwijdig en aan de straatzijde gemaakt. De mestafvoer was per kruiwagen door een opengebroken deel van de eindgevel, nagenoeg aansluitend op de voorgevel.

Afb. 25 en 26. De koeienstal en de jongveestal.

Deze stal bood ruimte aan negen runderen. In de aanbouw tegen de eindgevel was ingericht voor het stallen van een vijftal runderen. Opmerkelijk daarbij was dat dit geen grupstal werd maar een stal voor drijfmest.

Afb. 27. De aangebouwde koeienstal.

Dit is bijzonder omdat men zou verwachten dat ook de andere stallen op dit nieuwere systeem van drijfmest zouden worden aangepast. Maar dat is niet uitgevoerd. Eveneens min of meer opmerkelijk is, dat er in deze boerderij geen resten te vinden waren van een melkmachine installatie. (wat te verklaren zou kunnen zijn wanneer men geen melkvee had maar runderen voor de vleesproductie).

In de uitbouw van de achtergevel waren varkensstallen gemaakt. Hierbij was de voertrog evenwijdig aan de achtergevel gelegen welke door middel van een klep bediend kon worden om deze te vullen. Naast de trog was een klein deurtje om in de stal te komen. De stal kreeg daglicht via het stalvenster in de achtergevel en eindgevel (waar thans een hondenhok voor gebouwd is). De varkensstallen waren aanvankelijk groter maar bij een latere verbouwing is een deel bij het woongedeelte getrokken. Hierbij is een toilet, doucheruimte en een portaal aan het woongedeelte toegevoegd.

5.8. De verdieping.

De verdieping boven het woongedeelte is nu met de trap vanuit de keuken bereikbaar. De wand welke de scheiding vormt tussen de gang en de aanleunwoning is ook op de verdieping doorgetrokken tot aan het dak. In deze wand zijn twee deuren welke toegang geven tot de twee slaapkamers welke achter de kopgevel liggen.

Afb. 28 en 29. De linker en rechter slaapkamer.

Een deel van het oorspronkelijke rookkanaal en de latere wijziging daarvan is op de verdieping nog aanwezig en sluit aan tegen de eerdergenoemde wand. Bijzonder aan dit rookkanaal is het rookluik. Dat rookluik met de op de begane grond eronder gelegen ruimte, maken het roken en drogen van vlees mogelijk.

Afb. 30. Het rookkanaal met rookluik.

De zolder boven het bedrijfsgedeelte heeft geen verdere indeling. Deze is te bereiken door een steile trap in de stal.

6. Nadere omschrijving van alle ruimten

6.1. De woonkamer.

De aanleunwoning woonkamer/keuken. Deze ruimte heeft de functie keuken al vroeg verloren en de toegang tot de kelder is dichtgezet. Op de betonvloer ligt vaste vloerbedekking, de wanden zijn gestuukt en voorzien van behangpapier, het plafond is met hardhouten blanke paranapine schootjes betimmerd.

Afb. 31, Het schouwte met rookgasafvoer

In de hoek waar oorspronkelijk de toegang naar de kelder was is nu vrij hoog een eenvoudig klein schouwrtje getimmerd en een rookgasafvoer gemaakt.

Afb. 32 en 33. het paranapine schrootjes plafond en de betimmering van de slaapkamer.

Aan de straatzijde is een relatief groot raam, een smaller raam bevindt zich in de kopgevel. De deuren van de gang naar de kamer en vanuit de kamer naar de slaapkamer zijn triplex paneeldeuren zoals die door de firma Bruynzeel (model no. 30.) vervaardigd werden.

6.2. De slaapkamer

De slaapkamer van de aanleunwoning heeft eveneens een betonvloer waarover vloerbedekking. De wand achter de kopgevel is voorzien van een betimmering met decoratieve triplexplaten welke ook een voor een klein deel in de aangrenzende dwarswanden zijn doorgetrokken. Het plafond is het houten balkenplafond waarover de kraaldelen zoldervloer ligt.

6.3. De gang.

Ook deze vloer heeft een betonnen ondergrond maar nu licht hierover een zeil met een tegelmotief. De wanden zijn voorzien van een lambrisering bestaande uit decoratieve triplexplaten aan de bovenkant afgewerkt met een hardhouten latje. Onder de houten balklaag met daarover vloerdelen is een systeemplafond gehangen. Tegen de wand naar de aanleunwoning is de elektriciteitsmeter geplaatst. De deuren in de gang zijn de eerder beschreven triplex paneeldeuren.

Afb. 34. De gang met houten lambrisering en systeemplafond, en afb. 36. De huidige slaapkamer oorspronkelijk de herd).

6.4. De slaapkamer (oorspronkelijke herd van de boerderij)

Deze slaapkamer, welke voorheen de woonkamer was van de boerderij heeft een betonnen vloer waarover vloerbedekking. De wanden zijn gestuct en met behangpapier behangen, de wand tegenover de ingang van deze kamer is voorzien van een triplex wandbekleding. Het zachtboard plafond is onder de balklaag bevestigd.

6.5. De keuken

De keuken is bij de uitbreiding aan de tuinzijde vergroot. De vloer is daarbij geheel met licht crème gekleurde keramische tegel betegeld.

Afb. 37. De keuken met links de toegang naar de gang, geheel rechts de trap naar de verdieping waarnaast de kastdeur en de betegelde droogruimte voor vlees.

Afb. 38 en 39. Linker foto, De keuken met rechts de toegangen naar de kelder en opkamer, Foto rechts De uitbreiding (uitbouw) van de keuken met zicht op tuin.

Afb. 40. Keuken, toegang en toegevoegd portaalje.

De wanden van deze keuken zijn gestuct en met behangpapier afgewerkt bij de uitbreiding is geen behang toegepast. Het verlaagde plafond is een systeemplafond wat in de gehele keuken is toegepast. De deurtjes naar de opkamer en kelder zijn opgeklampte deurtjes, de overige deuren zijn triplex paneeldeuren. Omdat de toegang tot de keuken van buiten te veel koude binnen bracht heeft men een klein portaalje in de keuken toegevoegd waardoor men nu via het portaalje in de bijkeuken komt en vandaaruit de keuken kan betreden.

6.6. De bijkeuken

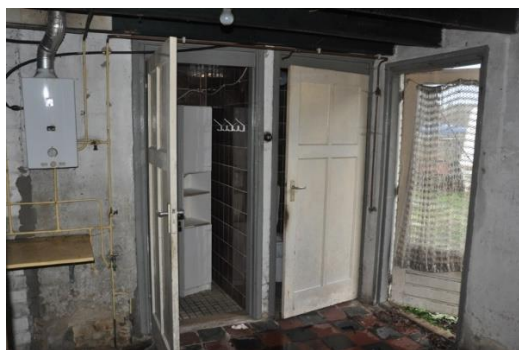
Deze ruimte is bij een verbouwing aan het woongedeelte toegevoegd. Deze ruimte is van de voormalige potstal en de uitgebreide varkensstal afgehaald. De betonvloer is ook hier met een zuil met een tegel motief afgewerkt. De wanden zijn gestuct en boven de lambrisering hoogte met behangpapier afgewerkt. Tot de lambrisering hoogte zijn de wanden afgewerkt met keramische wandtegels welke een lichte geel/groene gemêleerde kleur hebben. Deze bijkeuken is de feitelijke woonkeuken, hier werd immers het eten bereid en genuttigd. Hiertoe was een wit keukenblok onder de tuinraam geplaatst. Aan de linker kant was ruimte vrij voor een fornuis en een verwarmingsketeltje. Voor de rookgasafvoer was een klein schouwte in de hoek geplaatst. Voor de afvoer van kookdampen was een afzuigkap naast het schouwte opgehangen. Het plafond bestond uit de balklaag met daarover kraaldeeltjes van de verdiepingvloer. De deuren in deze ruimte waren de triplex paneeldeuren.

Afb. 41. Bijkeuken met keukenblok en toegang tot het portaal.

6.7. Het portaal

Dit portaal gelegen naast de bijkeuken en de ruimte hiervoor is onttrokken van de varkensstal welke tegen de achtergevel gebouwd was

Afb.

42 en 43. Linker foto, de openstaande douchedeur en daarnaast de toiletdeur. Foto rechts de openstaande buitendeur.

Het portaal heeft een plavuizen vloer van rode en gesmoorde plavuizen. De wanden zijn van stucwerk voorzien. Het plafond bestaat uit de zolderbalklaag waarover een kraaldelen vloer getimmerd is. De deuren in deze ruimten zijn triplex paneeldeuren van Bruynzeel, nu echter het oudere, model 20.

Afb. 44 en 45. Linker foto het toilet. Foto rechts de doucheruimte met douche en wastafel.

6.8. Het toilet.

De wc. is van een tegelvloer voorzien welke bestaat uit 50x50 mm. Keramische tegeltjes in een grijzige kleur. De wanden zijn tot het plafond betegeld met bruine keramische geglaazuurde wandtegels. Het plafond bestaat uit wit kunststof schrootjes.

6.9. De doucheruimte

Deze ruimte heeft dezelfde vloer wand en plafond afwerking als het toilet.

6.10. De kelder

De kelderruimten dateren uit de oorsprong van deze boerderij.

Afb.

46en 47. Foto links de kelderingang, rechts de trap naar de opkamer. Foto vanuit de kelder met aan de rechterzijde de (nieuwe) doorgang naar de kopwoning kelder.

Bijzonder aan deze kelder is dat het thans de samenvoeging is van een kleine kelder die onderdeel was van de aanleunwoning en de kelder die onderdeel was van de boerderijwoning.

De kelderruimte van de aanleunwoning was toegankelijk via de woonkamer/keuken. Die toegang is verwijderd en de betreffende kelderruimte is middels een doorgang vanuit de huidige kelder toegankelijk.

Afb. 48 en 49. Foto links de kelder, rechts de trap(boom) naar de opkamer. Foto kelder met aan de rechterzijde een tweede trapje naar de opkamer. (In de opkamer tekent zich hier een restant van een deur af.)

Afb. 50. De doorgang naar de aangrenzende kelder.

De kelderruimten zijn voorzien van rode plavuizen waarover ooit een cement mortelsluis is aangebracht. De wanden zijn voorzien van een stuc laag. De enkelvoudige balklaag bestaat uit balken met een bijna vierkante doorsnede. Hierover zijn vloerplanken aangebracht.

6.11. De opkamer

De opkamer heeft de plankenvloer, de wanden zijn gepleisterd, behangen en overgeschilderd. Het plafond wordt gevormd door een balklaag waarover een vloer ligt met kraaldelen.

Afb. 51. De opkamer met geheel achter aan de linkerzijde het restant van een deur welke ooit toegang gaf tot deze opkamer.

De deur waarvan het bovendeel nog in de opkamer zichtbaar is hetzelfde als de overige triplex paneeldeuren van het model 30 Bruynzeel. Hieruit mag geconcludeerd worden dat dit een wijziging is van na 1935.

6.12. De oude stal

Door het behoud, van de oorspronkelijke eindgevel op de begane grond is de lengte van de stal behouden. Bij de uitbreiding van de boerderij door de aanbouw aan de achterzijde is de oorspronkelijke achtergevel deels verdwenen. Hiervoor in de plaats is er een binnenwand gemetseld welke verder binnen de stal geplaatst is. Hierdoor is de oorspronkelijke stalruimte smaller geworden maar kon een bredere aanbouw gerealiseerd worden. De oorspronkelijke boerderij had een potstal aansluitend tegen het woongedeelte, de vernieuwde stal werd een grupstal waarbij de koeien op een rij evenwijdig aan de voorgevel stonden. Op de plaats waar de potstal was werd een kleine grupstal gemaakt voor jongvee. Van beide stallen zijn tal van artefacten gebleven, zoals de drinkbakjes en de voertroggen en een klein deel van de grup.

Afb. 52. De koeienstal met trog en drinkbakjes.

De vloer bestaat dan ook uit de gebruikelijke baksteenvloer aangevuld met delen uitgevoerd in beton. De wanden van de stal zijn gestuukt en hebben een zwart geteerde lambrisering als bescherming tegen aantasting tegen urine. De overspanning van de stal is uitgevoerd door enkele stalen balken, aangevuld door enkele houten balken. Op enkele plaatsen is deze constructie ondersteund door stalen buizen. Over deze structuur liggen balken en slieten waarover een houten vloer is aangebracht.

6.13. De aanbouw aan de achterzijde.

De aanbouw aan de achterzijde is eerder uitgevoerd dan de huidige aanbouw tegen de eindgevel, wat niet wegneemt dat er mogelijk een eerdere aanbouw tegen de eindgevel geweest is, die als wagenstalling gefungeerd heeft. De huidige aanbouw is duidelijk jonger dan de uitbouw aan de achterzijde van de boerderij.

Afb. 53. De varkensstal houten plafond op stalen en houten balken.

De uitbouw (bergruimte op de tekening aangeduid) bevatte zoals reeds omschreven varkensstallen. De wanden van deze stallen zijn gestuct en eveneens van een zwart geteerde bescherm laag voorzien tot de hoogte van een lambrisering. Bijzonder aan deze stallen zijn de stalen stalramen welke zich hier nog bevinden. Het plafond bestaat uit de houten zoldering. Het overige deel van deze uitbouw is als portaal, douche en toilet beschreven, in hergebruik geweest.

6.14. De aanbouw

De aanbouw tegen de eindgevel was in gebruik als koeienstal de wanden hiervan waren eveneens gestuct en van een beschermende zwarte laag voorzien.

Afb. 54. De aanbouw koeienstal met stalen zolderondersteuning waaraan tevens de bevestiging van de kettingen waarmee de koeien werden vastgezet.

7. De constructieve opzet.

Langgevelboerderijen hebben dragende buitengevels wat impliceert dat de lange voor- en achtergevel de moerbalken dragen die de boerderij overspannen. Op die balken werden de spanten geplaatst. Daarnaast kunnen er wanden zijn welke tot aan het dak doorlopen zoals de brandgevel en op die wijze de (dak) gordingen ondersteunen.

Afb. 55. De gording dragende brandgevel

Bij deze langgevelboerderij is een deel van de achtergevel naar binnen verplaatst, hierbij heeft men in plaats van houten moerbalken stalen balken toegepast. Naast deze balken draagt ook hier de brandgevel een deel van de gordingen maar ook de wand tussen de kopwoning en boerderij is tot aan het dak opgetrokken en draagt ook daar de gordingen. Naast deze wanden zijn strijk balken geplaatst welke de balklagen dragen. Deze strijk balken koppelen met de gevelankers de beide buitengevels. Op de gordingen is bij het woongedeelte dakbeschot aangebracht. Over het dakbeschot zijn tengels en panlatten bevestigd.

In het bedrijfsgedeelte zijn het dus stalen balken welke de spanten ondersteunen. Hierop staan de spanten welke de gordingen dragen, Over deze gordingen zijn de sporen bevestigd. Hierop zijn de panlatten bevestigd.

Afb. 56. De gording dragende brandgevel.

De aanbouw heeft sporen die door één gording ondersteund worden, welke van de straatgevel tot de achtergevel loopt. Omdat dit een grote overspanning is heeft men in het midden een schoor geplaatst.

